

довому провадженні у першій інстанції відповідно до Кримінального процесуального кодексу України: лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 05.10.2012 № 223-1446/0/4-12. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1446740-12#Text>.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10. Стор. 474. Стаття 88. 3. Про затвердження Порядку складення досудової доповіді: наказ Міністерства юстиції України від 27.01.2017 № 200/5, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 27.01.2017 за № 121/29989. *Офіційний вісник України*. 2017. № 11. Стор. 44. Стаття 329. Код акта 84831/2017.

УДК 343.13

Владислава Вікторівна М'ЯКОТІНА,

курсантка 2 курсу факультету № 4

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Інна Анатоліївна СТРОК,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри кримінального процесу

та організації досудового слідства факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0423-714X>

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАСАД КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Засади кримінального провадження - це закріплені у правових нормах вихідні принципи, що відображають основні політичні та правові погляди в державі, визначають сутність діяльності сторін обвинувачення та захисту, а також суду під час досудового розслідування та судового процесу. Згідно з думкою вченого В. Т. Нора, засади кримінального провадження, закріплені в Конституції, міжнародних угодах та кримінально-процесуальному законодавстві, є основними та визначають найважливіші характеристики провадження, вимоги до правил та ефективності діяльності, зокрема, органів та посадових осіб, які здійснюють кримінальне провад-

ження, і є гарантією дотримання прав, свобод та законних інтересів усіх учасників провадження, що в ньому беруть участь, та, в кінцевому підсумку, виконання цілей кримінального провадження [1]. Дотримання засад кримінального провадження є необхідною умовою для його ефективності. Однак, якщо ці засади порушуються, це може стати джерелом підвищеної небезпеки для окремої особи та суспільства в цілому. Порушення засад призводить до неузгодженості дій суб'єктів та утруднює досягнення кінцевого результату провадження. Хоча законодавство передбачає гарантії для запобігання порушенням процесуальних норм, більшість помилок в роботі органів розслідування, прокуратури та суду виникають через нехтування визначеними засадами кримінального провадження. Критична важливість дотримання усіх засад цієї процедури відзначається тим, що порушення однієї з них може автоматично призвести до порушення інших [2]. Засади кримінального провадження є важливим елементом створення системи правового регулювання для всіх учасників кримінального процесу, не лише для правоохоронних органів, прокурорів, слідчих суддів і суду. У зв'язку з сучасними реформами у галузі кримінальної юстиції в Україні, як демократичній та правовій державі, особливу вагу має дотримання принципів організації кримінального провадження, які відображають сучасний стан та розвиток кримінального процесу та його цілей.

На сучасному етапі судової реформи, спрямованої на зміцнення правових відносин між державою та громадянами, кримінальне процесуальне право повинно забезпечити всі необхідні умови для ефективного захисту прав та законних інтересів особи. Це вимагає відповідності норм кримінального процесу міжнародним стандартам. Особливу увагу слід звертати на засади кримінального процесу, оскільки побудова правової держави, спрямована на захист прав та свобод громадян і забезпечення їхніх інтересів, неможлива без систематичного впровадження засад регулювання суспільних відносин. Розглядаючи сучасні підходи до принципів кримінального провадження, варто наголосити на важливості врахування положень статті 9 частини 5 та статті 8 частини 2 КПК, які вказують на використання кримінально-процесуального законодавства України з урахуванням практики Європейського суду з прав людини та принципу верховенства права у кримінальному провадженні з урахуванням практики Європейського суду з прав людини. Отже, можемо зробити висновок, що різні підходи до принципів кримінального провадження визначені у практиці Європейсь-

кого суду з прав людини, що ґрунтується на принципах Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини [6].

Розглядаючи засаду верховенства права (ст. 8 КПК України), Європейський суд з прав людини зазначає, що аспект зазначеної засади, полягає в принципі правової визначеності, який вимагає, щоб коли рішення суду стає остаточним, його не можна піддавати сумніву будь-яким іншим судовим рішенням. Згідно з цим принципом жодна із сторін не може звертатися для перегляду остаточного та обов'язкового рішення переважно для того, щоб відновити розгляд справи та отримати нове рішення. Повноваження судів вищої інстанції щодо перегляду рішень мають використовуватися з метою виправлення судових помилок, а не для нового розгляду справи з її суттєвих аспектів [3]. Дійсно, права і свободи людини найістотніше можуть бути порушені (інколи, навіть невідмовно) саме в системі кримінального процесуального провадження [7, с. 49]. Приклади таких порушень у кримінальному провадженні є непоодинокими, про що свідчить як кількість звернень громадян України до Європейського суду з прав людини, так і кількість позитивних рішень, ухвалених зазначеним Судом щодо зазначених порушень прав громадян під час кримінальних проваджень [8].

Наступна засада, яку варто розглянути- свобода від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї (ст. 18 КПК України). На сьогодні в судовій практиці досить поширені порушення даної засади, на які звертали увагу не тільки національні суди, але й Європейський суд з прав людини. У справі "Нечипорук і Йонкало проти України" вказується на порушення принципу свободи від самовикриття та права не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї. Це через те, що обвинувальний вирок стосовно позивача ґрунтувався переважно на свідченнях обвинуваченого, отриманих у відсутності адвоката і в результаті катувань, що є недопустимим [4].

Багато чинників підтверджують актуальність та важливість дослідження реалізації засади законності в кримінальному провадженні. У сучасній правовій науці та теорії кримінального процесу існує різноманітне розуміння законності, її складових, суб'єктів і способів забезпечення. Розвиток української державності, правової системи загалом і галузі кримінального процесуального права зокрема, який спрямований на інтеграцію з правовими системами і державами цивілізованих правових держав світу, вимагає аналізу багатьох ключових правових категорій, включаючи поняття закон-

ності. Забезпечення виконання принципів законності в кримінальному процесі, включаючи досудове розслідування, є важливим показником рівня дотримання права і правопорядку в суспільстві в цілому [5]. Однак офіційна статистика свідчить про те, що дії державних структур та посадових осіб, які займаються кримінальними справами, часто супроводжуються порушеннями закону, іноді перевищуючи визначені нормами кримінального процесуального права межі дозволеного. Внаслідок цього рівень правового захисту учасників кримінального провадження, які беруть участь у ньому, не завжди відповідає стандартам правової держави. За даними Генеральної прокуратури України у 2015 році було розглянуто 7783 подання щодо застосування заходів у зв'язку з порушеннями законів у діяльності органів міністерства внутрішніх справ. До дисциплінарної відповідальності було притягнуто 12451 працівника державних органів. Підозру у скоєнні злочину, який направлено до суду, отримали 198 працівників органів внутрішніх справ. Забезпечення засади законності вимагає вирішення питань гуманізації кримінального провадження, що включає у себе гуманізацію мети та завдань кримінального провадження, приведення їх у відповідність до ідей правового гуманізму, які описані в міжнародних актах з прав людини; розвиток конкурентних принципів досудового кримінального провадження; поширення використання процедур відновлення та примирення.

Отже, узагальнюючи вищевикладене, можна сказати, що в основі кожної процесуальної дії має бути не лише формальне дотримання законодавчої вимоги, йдеться про принципово новий підхід вимог процесуального законодавства до реалізації учасниками процесуальної діяльності, спрямований на забезпечення дотримання прав і свобод людини, що в результаті гарантує належну правову процедуру. Варто зазначити, що загальноправові засади, що діють у сфері кримінального провадження, є основними принципами, що визначають і затверджують проведення кримінального розслідування таким чином, щоб максимально забезпечити ефективну роботу системи кримінального правосуддя та захист конституційних прав і свобод людини, шляхом виключення можливості незаконного обмеження їх обсягу шляхом встановлення законних підстав, порядку та меж обмеження конституційних прав та свобод особи. Проте, жодні неправові міркування або зовнішні фактори не повинні впливати на належну правову процедуру при висуненні об-

винувачення або підозри, навіть якщо вони висловлюються як захист права чи закону, оскільки це може порушити справедливість та розумність юридичних вимог.

Список бібліографічних посилань

1. Михеєнко М. М. Кримінальний процес України: підр. / М. М. Михеєнко, В.Т. Нор, В.П. Шибіко; 2-ге вид., переробл. і доповн. - *К: Либідь, 1999. - 536 с.

2. Назаров В. В. Засади кримінального провадження та проблеми їх реалізації під час досудового розслідування. Правова держава. 2019. №34. С.76–82.

3. Справа «Салов проти України» (Заява No 65518/01). Рішення від 6 вересня 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_428#Text (дата звернення 18.03.2024).

4. Справа «Нечипорук і Йонкало проти України» [електр. ресурс] / Офіційний сайт Міністерства юстиції України // Електр. версія. Доступ до ресурсу: <http://www.minjust.gov.ua/o/34535>.

5. Кучинська О. П., Фулей Т. І., Бараннік Р. В. Принципи кримінального провадження світлі практики Європейського суду з прав людини: монографія. Ніжин: ТОВ Видавництво: Аспект Поліграф, 2013. 228 с.

6. Кучинська О. П. Принципи кримінального провадження в механізмі забезпечення прав його учасників: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2013. 288 с.

7. Гузела М. До питання про верховенство права в системі засад кримінального провадження// Актуальні проблеми кримінально-правового, кримінально-процесуального та криміналістичного забезпечення безпеки України: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (30 лист. 2018 р., м. Дніпро) ДДУВС. – С.48-50.

8. Рішення щодо України, винесені Європейським судом з прав людини. [Електронний ресурс]. – Доступ до ресурсу: http://sc.gov.ua/ua/rishennja_cshodo_ukrajini_vineseni_jevropejskim_sudom_z_prav_ljudini.html.